

УДК 371.5

**ДОСВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ.**

*Шолойко Т.О.
вчитель I категорії, ЗОШ № 20,
м. Бердянськ*

Анотація

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. Тому виховання патріота – це безперервний процес, і школа відіграє в ньому важливу роль. За допомогою поєднання різних форм роботи педагогів і дітей ми можемо закласти гарне підґрунтя формуванню почуття патріотизму, любові до Батьківщини, до рідної землі.

Ключові слова: патріотизм, школа, виховання.

Аннотация

Воспитание молодого поколения в патриотическом духе, с активной гражданской позицией, сегодня главная проблема общегосударственного масштаба. Поэтому воспитание патриота – это непрерывный процесс, и школа играет в нем не последнюю роль. С помощью объединения различных форм работы педагогов и детей мы можем заложить отличное начало формирования чувства патриотизма, любви к Родине, родной земле.

Ключевые слова: патриотизм, школа, воспитание.

Annotation

Nowadays much attention is paid to the national education of young generation. The up-bringing of active citizenship and patriotism are considered to be the main aims of education. Therefore the process of national education is the dynamic system and school plays an important role in it. Combining different forms of teachers and students work we can lay the foundation of patriotism, love of the Motherland and our native land.

Key words: patriotism, school, education.

Ми прагнули, щоб у кожного підлітка поступово формувалося особисте ставлення до Батьківщини: бажання, духовний порив утвердити її гідність, велич, честь, славу, могутність.

В. О. Сухомлинський

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі, зміцненню держави, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу.

Потреба у патріотичному вихованні виникла разом із процесом формування суспільства. Разом із становленням перших цивілізацій та державних утворень почали формуватись і педагогічні системи, в основу яких було закладено ідеї патріотичного виховання громадянина-патріота своєї держави. Так, наприклад, в Афінах ідеалом виховання була гармонійно розвинута людина, здатна до сприйняття прекрасного. А в Спарті виховання відображало більш суворий характер і готувало воїнів, здатних воювати і перемагати. Та спільною особливістю у вихованні цих міст-держав було місце спеціальних тематичних бесід із молоддю, під час яких піднімалися політичні та моральні принципи життя молодої особи, звучали розповіді про стійкість та мужність предків у боротьбі з ворогами, описувалися досягнення відомих героїв. [2]

Ідеї патріотичного виховання вперше з'являються в праці Клода Адріана Гельвеція (1715-1771 рр.) «О человеке, его умственных способностях и его воспитании». За думкою автора, необхідно створити єдину ціль у вихованні для всіх громадян.

Натомість Жан-Жак Руссо (1712-1778 рр.) вважав, що патріотичне виховання пов'язане із вихованням культури міжнаціональних відносин, формуванні любові і добра до людей, без виокремлення їх приналежності до будь-якої нації.

Ще одною важливою педагогічною пам'яткою патріотичного виховання є «Повчання князя Володимира Мономаха», де автор відобразив слов'янські традиції та відданість Батьківщині, закликав дітей любити свою Батьківщину, захищати її від ворогів. [5]

Вплив заходу на початку XIX ст. призвів до гальмування виховного процесу в дусі патріотизму, тому частіше мета виховання полягала в збереженні самобутності та любові до Батьківщини і до всього, що з нею пов'язано.

З середини XIX до початку XX ст. український освітній рух був складовою частиною загальнонаціонального руху, який боровся за економічне, політичне та культурне самовизначення України. Серед найвидатніших постатей цього періоду, які боролися за втілення ідей національної школи, вшановують К. Ушинського, І. Франка, Х. Алчевську, Б. Грінченка, С. Русову, Т. Лубенця та інших. [5]

Основою педагогічної системи Ушинського є принцип народності, який ґрунтується на думці, що народ має право й повинен мати школу рідною мовою, побудовану на власних національних засадах. Ушинський відстоював думку, що наукові істини, психологічні прийоми, нагромаджені в різних країнах, можуть використовуватися всіма народами, але система виховання у кожного з них враховує певні національні особливості, історичні традиції та ін. [5]

Послідовниками Ушинського в Україні були Т. Лубенець, Б. Грінченко, Х. Алчевська, О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко та інші.

Серед сучасників слід виділити роботи А. Загородньої, П. Кононенко, Т. Усатенко, П. Ігнатенко та інших. У своїх працях автори звертають увагу на розуміння патріотичного виховання сучасної молоді як громадян України, що носить національний характер, базується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості. [2]

Постановка проблеми. Розбудова України як суверенної держави ставить перед школою відповідальне і складне завдання – виховати високодуховне,

національно свідоме підростаюче покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національно-патріотичних традицій. Почуття патріотизму – основа духовного життя кожної людини, її прагнення до волі та процвітання своєї країни. Патріотизм становить одну з найважливіших складових частин національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного краю, до інших націй і народностей. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа патріотичного виховання учнівської молоді. [2]

Тому школа виконує важку і таку необхідну задачу, як виховання високоморального, національно - свідомого підростаючого покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національних традицій. Основою духовного життя яких є прагнення до волі та процвітання України.

Мета статті полягає у розкритті розуміння патріотичного виховання сучасної молоді у загальноосвітніх школах, аналізу практичної роботи з національно - патріотичного виховання у ЗОШ №20 міста Бердянськ, перспектив подальшої роботи у напрямку виховання патріотів своєї держави, готових у будь-яких умовах вступити на захист територіальної цілісності та незалежності України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в установах освіти важливе місце відводиться патріотичному вихованню школярів. Ця діяльність є цілеспрямованою системою методів впливу на особистість з метою формування активної життєвої позиції громадянина-патріота своєї Батьківщини. Таку роботу потрібно здійснювати на основі якісно нового уявлення про виховання, в якому враховуються вітчизняні традиції, національно-регіональні особливості та наявний педагогічний досвід. У нашій школі, ми ставимо перед собою такі завдання у процесі виховання громадянина - патріота:

* формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей;

* виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції та інших законів України, соціальної активності і відповідальності за доручені державні та громадські справи;

* формування здібностей до аналізу зовнішнього та внутріполітичного становища, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі і світі, свою роль та місце в цих подіях;

* створення нормативно-правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України;

* формування відповідного рівня фізичної підготовки та витривалості.

Отже, проблема патріотичного виховання, як і в попередні роки, залишається значущою і важливою. Тому, вважаємо, що будь-яка національна школа передовсім має виховувати справжніх громадян України.

Складний процес героїко-патріотичного навчально-виховного процесу у нашій школі здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності школярів. Основними формами патріотичного виховання школярів у нашій школі є:

* інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, “філософський стіл”, “відкрита кафедра”, інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, “жива газета”);

* діяльнісно-практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, огляди-конкурси, олімпіади);

* інтегративні (шкільні клуби, фестивалі, гуртки);

* діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

* індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

* наочні (галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

У нашій школі, для формування особистості, яка мала б активну життєву позицію, спрямовану на процес самовиховання введені програми факультативів

(історія рідного краю, література рідного краю та інші), гуртків (Туристичний, Юні інспектори Дорожнього руху, театральний, музичний та інші), основною метою яких є патріотичне виховання дітей. Тут робота педагога спрямована на розвиток в учнів громадянської й соціальної відповідальності. Крім цього, у школярів на основі матеріалів з краєзнавства, а це відвідування музеїв, де діти знайомляться із життям знаменитих земляків, історією і традиціями, виховується громадянська позиція.

Щоб виростити громадянина нового покоління, який трепетно відноситься до своєї Батьківщини, варто докласти максимум зусиль не тільки вчителям нашої школи, а й самим батькам. Адже сім'я - найбільша вихователька підростаючих поколінь за всіх часів й у всіх народів, невтомна плекальниця високої духовності та гуманізму, національного духу, характеру, свідомості, психології і патріотизму. Справжня сім'я є совістю, честю та доблестю, національною гордістю кожного народу, нації, надбанням педагогічної культури людства. [3]

У нашій школі до патріотичного процесу виховання дітей залучаються не тільки класні керівники чи педагоги, які викладають факультатив з цього напрямку, а й місцеві організації з патріотичного виховання. Так, періодично проводяться заходи, що носять ідеї громадянськості і патріотизму. Наприклад, це акція «Від серця до серця», «Допоможи воїну», благодійні концерти. Шкільні заходи такі як флешмоб «Заспіваймо всією школою гімн» [фото № 1],

Фото №1 Директор разом з дітьми співає гімн України

ланцюг єдності до Дня Соборності України, дефіле в українських вишиванках [фото №2] ,

Фото №2 **Дефіле у вишиванках**

присвячено Шевченківським дням, літературні читання; класні години присвячені пам'яті жертвам Голок осту; козацькі забави, до Дня збройних сил України; участь школярів в різних проектах, наприклад: «Знай свої права», «Я – патріот своєї держави», «Культура і традиції мого краю»; залучення дітей до громадських робіт, таких як «Озелени свій парк», «Посади своє дерево» [фото № 3] , «Візьми участь в суботнику міста».

Фото № 3 **Залучення дітей до громадських робіт**

У нашій школі використовуються і такі форми роботи, як виставки робіт дітей школи на задану тематику, пов'язану з повагою та шануванням традицій та історії своєї Батьківщини, засідання активу дітей, «круглі столи», бесіди-диспути, радіооповіщення та інші.

Комплексний підхід до даної діяльності – ще одна досить важлива деталь. У процесі виховання школярів повинні брати участь всі ті, хто задіяний у навчально-освітньому процесі. У нас в школі це бібліотекар, завуч з виховної роботи, педагог - організатор, психолог тощо. У кожного з них свої методи впливу на дітей, а також свої форми роботи. Наприклад, шкільний бібліотекар влаштовує виставки книг для учнів, які підбираються видання на задану тематику «Знай свої права», «Люби книгу», «Культура сучасної України» і таке інше. Педагог-організатор залучає дітей до різних видів діяльності, як флеш-моби, пропагування здорового способу життя, акції, діяльність шкільного самоврядування й інше. А також бере участь в різних конкурсах сама і залучає вчителів [фото № 4], показуючи власний приклад дітям, що українцем бути модно.

Фото № 4 **Участь у виставці до Масляної**

У своїй роботі ми залучаємо до співпраці у вихованні патріота своєї держави і батьків дітей, які беруть участь у святкуваннях національних свят, дотримуючись українських традицій. [фото № 5]

Фото № 5 Святкування Дня матері

Отже, виходячи з вищесказаного, ми, педагоги ЗОШ №20 м. Бердянська, використовуємо у своїй праці такі методи виховання громадянина-патріота:

- * переконання - формування впевненості в суспільній корисності діяльності з підготовки до захисту Вітчизни;

- * стимулювання - реалізується в різноманітних формах заохочення та змагання;

- * особистий приклад - діяльність вчителя, який має бути взірцем для молоді, має забезпечувати педагогічні вимоги, вміє давати доручення і перевіряти його виконання;

- * самопідготовка - процес активного формування і самовдосконалення молодої людини, виховання почуття патріотизму, яке реалізується шляхом самозобов'язання, самостійного навчання та самоконтролю.

Виховання учнів, як громадян-патріотів – це комплекс заходів з формування в них особистісно-позитивних необхідних якостей. І ми, вчителі ЗОШ №20, організуємо та здійснюємо його за такими основними напрямками:

- * вивчення героїчної історії українського народу, його духовної спадщини, культури, національних традицій, символів, звичаїв, вірувань та побуту українців; [фото № 6]

[Фото № 6] **Урок до Дня Соборності України**

* вивчення учнями основ державної незалежності та суверенітету, значення військової служби та військового обов'язку;

* вивчення історії, історичних та духовних джерел національної військової організації;

* пропаганда життя і діяльності видатних державних та громадянських діячів;

* розвиток військово-шефської роботи, співпраця та надання допомоги військовим у відставці. [фото № 7]

[Фото № 7] **Змагання із представниками Національної гвардії України**

Висновки. Патріотичне виховання – це суспільна категорія, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Лише переймаючись

інтересами, прагненнями, потребами, ідеалами свого народу, усвідомлюючи свою національну неповторність і самобутність, людина стає зрілою, громадсько-свідомою особистістю, справжнім патріотом, діяльним творцем своєї долі та долі Батьківщини. Патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні проблеми Батьківщини та українського народу, любить рідних та близьких людей. Без цього людина не має обличчя, вона втрачає себе.

Результатом роботи нашого навчального закладу є модель випускника, у якого сформовано рівень соціальної зрілості, достатньої для забезпечення його самостійності в різноманітних сферах життєдіяльності, здорова (фізично, психічно, духовно) людина, творча особистість із розвиненою потребою в самореалізації та самовдосконаленні, з гуманістичним світоглядом і почуттям відповідальності за долю України, її народу, людства.

Потрібно відзначити, що патріотичне виховання школярів – це важлива робота в установі освіти. Адже від того, наскільки прив'язане буде молоде покоління до своєї Батьківщини, наскільки воно буде цінувати і любити її, багато в чому залежить і майбутнє країни.

Література:

Інтернет ресурс:

http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/44447/

Джерела:

1. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. // Теорія і методика управління освітою. – 2013. - №10.

2. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.

3. Кононенко П., Усатенко Т. Концепція української національної школи – родини //Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – С. 123–133.

4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави //Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.

5. Мала енциклопедія державознавства /НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996.– 942 с.

6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 2-е вид. – К.: Грамна, 1999. – 350 с.

7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.